

УДК 743

DOI <https://doi.org/10.32782/uad.2025.2.2>**Гуржій Інна Анатоліївна,**

старший викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ORCID ID: 0000-0002-5364-9650

artina@ukr.net

Коршунов Дмитро Олександрович,

старший викладач кафедри образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва

Навчально-наукового інституту мистецтв,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ORCID ID: 0000-0002-0150-9920

Dmitro71@outiook.com

СИНЕРГІЯ ПЛАСТИЧНОЇ АНАТОМІЇ ТА АКАДЕМІЧНОГО РИСУНКУ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті піднімається питання необхідності вивчення пластичної анатомії, як основи для академічного рисунку, для здобувачів вищої освіти. Розглядаються основні поняття «анатомія», «пластична анатомія», «малюнок», «рисунок», «академічний рисунок». Наголошується про необхідність вивчення важливих для студента-художника освітніх компонентів «пластична анатомія» та «рисунок», та пропонується для поглиблення їх опанування впровадження вибіркового компонента «анатомічний рисунок» та «конструктивний рисунок». Автори наголошують, що зараз існує проблема нестачі якісної довідкової та навчально-методичної літератури для успішного засвоєння знань із пластичної анатомії та академічного рисунку написаних українською мовою. Відзначено можливість для користування вивчення анатомії використання мультимедійних засобів навчання, комп'ютерних технологій та можливостей вивчення анатомії за допомогою 3D-анатомічних атласів, створених як для студентів медичних вищих навчальних закладів, так і для студентів художніх спеціальностей. Наголошено, що освітній компонент Пластична анатомія є базовим, його викладання повинно відбуватися на першому році навчання, перед роботою над натурою на Академічному рисунку. Важливо розділити курс на кілька етапів, серед яких є як теоретичні, так і практичні аспекти вивчення освітнього компоненту.

У статті наголошено, що важливим аспектом вивчення пластичної анатомії є закріплення теоретичних знань засобами рисунка. Під час практичних занять важливо студентам робити замальовки з анатомічних таблиць, рисувати анатомічні моделі – муляжі, гіпсові зліпки та робити рисунки фігури людини.

У статті розглянемо поняття «синергія», як підсилення дії чинників освітніх компонентів таких як Пластична анатомія та Рисунок, що діють разом як елементи однієї системи в опануванні знань та умінь майбутніх художників образотворчого мистецтва.

Ключові слова: мистецька освіта, анатомія, пластична анатомія, рисунок, академічний рисунок.

Gurzhiy Inna, Korshunov Dmytro. SYNERGY OF PLASTIC ANATOMY AND ACADEMIC DRAWING IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF ARTISTS

The article raises the issue of the need to study plastic anatomy as the basis of academic drawing for students of higher educational institutions. The basic concepts of "anatomy", "plastic anatomy", "drawing", "drawing", "academic drawing" are considered. The need to study the educational components "plastic anatomy" and "drawing", which are important for a student artist, is emphasized, and the introduction of selective components "anatomical drawing" and "constructive drawing" is proposed to deepen their assimilation. The authors emphasize that currently there is a problem of a lack of high-quality reference and educational and methodological literature for the successful assimilation of knowledge on plastic anatomy and academic drawing, written in Ukrainian. The possibility of using multimedia textbooks, computer technologies for teaching and the possibility of studying anatomy using 3D anatomical atlases, created both for students of medical higher educational institutions and for students of art specialties, is noted. It is emphasized that the educational component Plastic Anatomy is basic, its teaching should take place in the first year of study, before working with nature in academic drawing. It is

important to divide the course into several stages, among which there are both theoretical and practical aspects of studying the educational component. The article emphasizes that an important aspect of studying plastic anatomy is consolidating theoretical knowledge through drawing. During practical classes, it is important for students to make sketches from anatomical tables, draw anatomical models – mannequins, plaster casts and draw a human figure. The article considers the concept of "synergy" as an enhancement of the action of factors of educational components, such as Plastic Anatomy and Drawing, which act together as elements of one system in mastering the knowledge and skills of future artists of fine arts.

Key words: art education, anatomy, plastic anatomy, drawing, academic drawing.

Формуючи освітню програму «Образотворче мистецтво» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю В4 Образотворче мистецтво та реставрація, ми розглянули та проаналізували ОП інших ЗВО. Та звернули увагу, що освітній компонент «Пластична анатомія» у деяких освітніх програмах відсутній. Автори статті вважають, що освітній компонент «Пластична анатомія» належить до базових дисциплін, що відіграє значну роль у підготовці здобувачів освіти бакалаврського рівня мистецьких спеціальностей. Вивчення цього важливого компоненту спрямовано на оволодіння теоретичними знаннями анатомічної будови людського тіла, підвищує рівень підготовки студентів у галузі академічного рисунку, розширює їх творчі можливості, розвиває навички створення реалістичних, виразних та унікальних творів мистецтва з зображенням людини.

«Пластична анатомія» та «рисунок», це освітні компоненти, питаннями яких займаються викладачі-науковці, саме вони намагаються забезпечити навчальний процес необхідними методичними матеріалами та підручниками. Тому джерела які ми опрацьовували, здебільшого мають методичний характер. Так, Гладкий Б. розробив робочу навчальну програму самостійної роботи студента з дисципліни «пластична анатомія та скульптура»; Наталуха І., Носань, В. склали підручник з пластична анатомія для дизайнерів; також, Сташук, О. розробив навчальний посібник з пластична анатомія людини. Це свідчить про те, що мало методичної літератури українською мовою за темою, є необхідність написання та видання ґрунтовного підручника з пластичної анатомії. Наразі, викладачі закладів вищої освіти використовують у процесі навчання джерела закордонних авторів, що переведені українською мовою,

так ґрунтовною працею саме для художників є наочний посібник Джахірул А. та виданий англійською мовою наочний посібник Osti R.

Питаннями використання теоретичних знань з анатомії в академічному рисунку займається Лі М., його підручником користуються більшість викладачів-художників, бо вона має переклад українською мовою. Питанням термінології поняття «пластична анатомія» висвітлює у своїх наукових статтях Мельничук А.

Загалом джерел українською мовою з пластичної анатомії та академічного рисунку недостатньо, мало розроблено підручників та методичних матеріалів. Тому ми вбачаємо за необхідне досліджувати і висвітлювати це питання.

Мета публікації – проаналізувати стан можливостей вивчення освітнього компоненту «Пластична анатомія» здобувачами освіти бакалаврського рівня мистецьких спеціальностей. Виявити тісні зв'язки цього освітнього компонента з академічним рисунком в професійній підготовці здобувачів мистецьких спеціальностей. Запропонувати варіанти вирішення проблеми вивчення освітнього компоненту. А саме, запропонувати варіанти впровадження вибіркового компонентів, які б забезпечували поглиблене вивчення пластичної анатомії.

У дослідженні використано метод системно-структурного аналізу та метод теоретичного узагальнення, що дозволили сформулювати ключові поняття, зробити висновки дослідження та визначити перспективи впровадження його результатів у процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти мистецьких спеціальностей.

Послідовне вивчення академічного рисунку протягом усього навчання повинно бути підтримано різними освітніми компонентами,

але найважливішими серед них є пластична анатомія та скульптура, бо вони дають поняття побудови форм, розуміння пропорцій та анатомічних особливостей фігури людини, розвивають об'ємно-просторове мислення. Саме тому деякі заклади вищої освіти в освітніх програмах поєднали два важливих компонента в один «Пластична анатомія та скульптура». На нашу думку, ці освітні компоненти повинні викладатися окремо, бо мають обидва важливе значення для формування професійних навичок та знань майбутніх художників образотворчого мистецтва, тому вони повинні мати достатню кількість годин та підтримуватися ще вибіркоковими компонентами для подальшого вивчення та засвоєння знань отриманих під вивчення пластичної анатомії та скульптури.

Насамперед, розглянемо самі поняття: «анатомія», «пластична анатомія», «малюнок», «рисунок» та «академічний рисунок». Та визначимо їх взаємозалежність.

Анатомія – це наука, яка вивчає побудову тіла людини, усі частини, внутрішні органи, системи та їх функції і форми, а також мікроскопічну і макроскопічну будову [5, с. 6]. Важливою для художника є вивчення саме частини загальної анатомії людини – пластичної анатомії, саме її вивчення є необхідним, бо вона дає поняття про форми та положення кісток і поверхневих м'язів, що впливають на форму людського тіла. Без вивчення анатомії і пропорцій людини неможливо вірно зображувати тіло людини.

Пластична анатомія це поняття яке ще називають *анатомією зовнішніх форм*, – це наука, яка вивчає форми тіла людини та змінування їх при русі, та пропорції [4, с. 1]. Для студентів художників, особливо тих хто зображує у своїх творах людську фігуру та намагається зрозуміти її форму і пропорції на заняттях з рисунку, розуміння анатомії є важливою складовою професійної підготовки. Сташук О. у своєму навчальному посібнику наголошує, що дисципліна пластична анатомія – одна з основних дисциплін в мистецькій освіті. Він наголошує, що серйозні поглиблені знання з пластичної анатомії та її пластичних закономірностей є важливими, а необізнаність

суттєво унеможливило б формування фахових знань та практичних навичок, відіграє важливу роль у розширенні творчого кругозору студента художника [5, с. 5].

Рисунок – це більш професійне поняття, походить від слова «риска», це зображення різних форм за допомогою штриха та ліній. Часто це поняття плутають з «малюнком», що є просто зображенням, наприклад кольорового дитячого малюнку та інших. І саме «рисунком» або «академічним рисунком» варто називати освітній компонент для здобувачів вищої освіти мистецьких спеціальностей, як з більш професійним поняттям.

Дамо також визначення поняттю «академічний рисунок», для цього з'ясуємо що таке «академічний». Це поняття ґрунтовно пояснене у Великому тлумачному словнику сучасної української мови:

- який стосується академії або належить їй;
- який чітко і послідовно дотримується усталених традицій, канонів академізму;
- пов'язаний з навчанням у школі, вузах, на курсах і т. ін.

Тобто, рисунок який стосується академії, пов'язаний з навчанням, має свої канони та традиції може бути названим «академічним рисунком» та бути базовим для мистецьких спеціальностей (див. рис. 1).

Рис. 1. Формування поняття «академічний рисунок»

З'ясуємо, чому ж так важливо володіти знаннями пластичної анатомії для художника. Роберто Ості зазначає, що анатомі та художники вивчають тіло людини по-різному. Анатом вивчає цю науку для вдосконалення медицини, а художник – лише в естетичних

цілях, він ставить задачу розуміти тіло та його мову, зрозуміти гармонію тіла та його ритми, що створюють групи м'язів, спостерігати та аналізувати зв'язок між віддаленими формами [6, с. 116]. Рисунок є одним із засобів зупинити рух та зобразити його на папері, намагаючись підсилювати його об'ємами напружених м'язів.

Художник і викладач Джейкоб Генкінсон, у передмові до книги Джахарул Аміна «Анатомія для художників» зазначає, що анатомія це щось важливіше і значно більше, ніж вивчення м'язів, їх назв та рухів. Це, насамперед, один зі способів зрозуміти своє тіло, як воно рухається і живе. Він називає це відчуттям дива, що дає можливість по новому сприймати світ та людей навколо.

Вивчення анатомії дає змогу знати та відчувати кожен рух, форму, лінію тіла. Це спосіб дивитися на людину і бути здатним розпізнати кожен вигин, лінію та виступ і знати, як вони допомагає нам рухатись. «Це спосіб використовувати знання – не про мистецтво, а про нас самих – щоб вдихнути життя в наш витвір і дати йому душу» [3, с. 6]. Тіло людини це складний і досконалий механізм, художник повинен знати як він рухається, як змінюються при цьому об'єми м'язів.

Для успішного засвоєння знань із пластичної анатомії студентам вищих навчальних закладів художнього профілю необхідно використовувати якісну довідкову та навчально-методичну літературу, яка розкриває в деталях анатомічну будову людського тіла.

Багато педагогів і художників присвятили свої праці дослідженням методики вивчення пластичної анатомії людини. Найбільш відомими дослідниками, які створили навчальні посібники з пластичної анатомії або анатомії для художників є: М. Дюваль, Г. Баммес, Е. Барчай, Н. Механик, М. Рабінович, Р. Ості, Д. Амін та інші. Незважаючи на те, що є достатньо ілюстрованих анатомічних атласів та навчальних посібників для вивчення пластичної анатомії, на жаль, лише незначна частина цих видань перекладена українською мовою.

У наші дні вивчення анатомії неможливо уявити без використання мультимедійних

засобів навчання. Завдяки комп'ютерним технологіям студенти мають можливість вивчати анатомію за допомогою 3D-анатомічних атласів, створених як для студентів медичних вищих навчальних закладів, так і для студентів художніх спеціальностей. Змодельовані в 3D форматі анатомічні моделі фігури людини дозволяють студентам реально побачити, як одна кістка кріпитися до іншої, як формуються та розташовуються ті чи інші м'язи з різних ракурсів.

Для більшості освітніх програм художніх напрямків у вищих навчальних закладах, вивчення пластичної анатомії є важливим освітнім компонентом та базовим при вивчення рисунка, живопису та скульптури, тому курс читається на першому курсі перед роботою здобувачів з натурою. Вивчення пластичної анатомії – це багаторівневий процес, який можна умовно розділити на кілька етапів, серед яких є як теоретичні, так і практичні аспекти вивчення.

Одним із важливих аспектів вивчення пластичної анатомії є засвоєння теоретичного лекційного матеріалу, що знайомить студентів з назвами та будовою кісток скелета людини, типами суглобів та їх функцією. Також, лекційний матеріал дає розуміння студентам про м'язи тіла людини, їх розташування та вплив на зовнішню поверхню в процесі скорочення або руху.

Другим важливим аспектом вивчення пластичної анатомії є закріплення теоретичних знань засобами рисунка. Під час практичних занять студенти роблять замальовки з анатомічних таблиць, рисують з натури анатомічні моделі – муляжі, гіпсові зліпки, екорше, що дає можливість краще розуміти особливості будови форми людського тіла.

Важливим методом вивчення пластичної анатомії є метод зарисовки живого оголеного тіла – натурника. Тому вкрай важливо робити швидкі зарисовки з натури оголеного тіла, швидко змінюючи його положення та прослідковуючи за рухами м'язів.

Розглянемо поняття «синергія», як підсилення дії чинників (освітніх компонентів «пластична анатомія» та «рисунок»), що діють разом в порівнянні з тими, що діють

окремо, як елементів однієї системи в опануванні знань та умінь майбутнім художником образотворчого мистецтва. Синергія двох важливих компонентів освітнього процесу «Рисунок» та «Пластична анатомія» полягає у взаємодії, взаємозалежності, використання знань, загальних методів навчання та ресурсів, що дає підсилення взаємовпливу цих освітніх компонентів, що діють разом з вибірковими компонентами та створюють єдину систему зв'язків у підготовці здобувача освіти мистецьких спеціальностей (див. рис. 2).

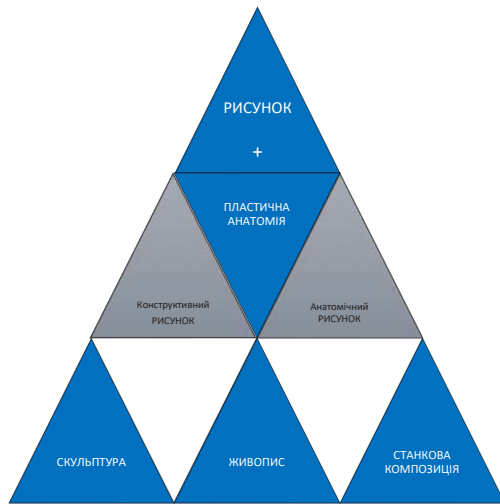

Рис. 2. Формування зв'язків обов'язкових освітніх компонентів циклу професійної підготовки та підсилення їх вибірковими компонентами: анатомічний рисунок та конструктивний рисунок

Так на основі цієї взаємодії ми пропонуємо для подальшого глибокого вивчення тіла людини вводити в освітній процес такі

вибіркові компоненти як «Анатомічний рисунок» та «Конструктивний рисунок», що дають змогу досконало оволодіти знаннями та вміннями. Під час виконання анатомічних рисунків студенти засвоюють знання про пропорції людського тіла, набувають навичок володіння конструктивно-анатомічними принципами зображення фігури як з натури, по пам'яті, так і за уявою.

Отже, вивчаючи пластичну анатомію студенти отримують знання про будову людського тіла, його скелет, функціональну залежність його органів і членів, знайомляться з механікою та типами суглобів, вивчають особливості м'язової системи людського тіла, розуміють взаємозв'язок зовнішньої форми тіла людини з його внутрішньою структурною будовою і функціональним призначенням.

У поєднанні з рисунком, знання анатомії тіла людини розвиває у студентів художнє бачення, формує справді творче, конструктивно-просторове мислення, допомагає правильно та пропорційно зобразити фігуру, а також передати її рухливість, виразність та анатомічну точність. Для студентів вищих навчальних закладів художнього профілю вивчення пластичної анатомії є незамінним кроком на шляху розвитку своїх професійних навичок та створення переконливих витворів мистецтва.

Перспективу подальшого наукового дослідження вважаємо у вдосконаленні методики вивчення пластичної анатомії людини, розроблення відповідних навчально-методичних матеріалів, що дасть змогу значно покращити підготовку студентів в цієї галузі знань.

Література:

1. Джахірул А. Анатомія для художників. Наочний посібник із зображенням людського тіла. Київ : ArtHuss, 2022. 304 с.
2. Лі М. Г. Рисунок. Основи навчального академічного рисунка : підручник. Київ : «Освітабук», 2016. 480 с.
3. Мельничук А. І. Історико-мистецький аспект походження терміну «пластична анатомія». *Український мистецтвознавчий дискурс*, (2), 2023. С. 73–84. DOI: 10.32782/uad.2023.2.9
4. Наталуха І. М., Носань В. А. Пластична анатомія для дизайнерів : підручник / за заг. ред. О. В. Соболева. Харків : ФОП Стожук А. П., 2024. 151 с.
5. Сташук О. Пластична анатомія людини. Навчальний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація». Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2023. URL: http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/12236/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BA_%D0%9E_%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B

E%D0%BC%D1%96%D1%8F.%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2023.pdf (дата звернення 15.02.2025).

6. Osti R. Basic Human Anatomy: An Essential Visual Guide for Artists. Monacelli Studio, 2016. 304 pages.

References:

1. Dzhakhirul, A. (2022). Anatomiiia dlia khudozhnykiv. Naochnyi posibnyk iz zobrazhenniam liudskoho tila [Anatomy for Artists. A visual guide to depicting the human body]. Kyiv: ArtHuss [in Ukrainian].

2. Li, M. H. (2016). Rysunok. Osnovy navchalnoho akademichnoho rysunka: pidruchnyk [*Drawing. Fundamentals of Educational Academic Drawing: Textbook*]. Kyiv: «Osvitabuk» [in Ukrainian].

3. Melnychuk, A. I. (2023). Istoryko-mystetskyi aspekt pokhodzhennia terminu «plastychna anatomiiia» [*The historical and artistic aspect of the origin of the term «plastic anatomy»*]. Ukrainskyi mystetstvoznachnyi dyskurs, (2), 73–84. <https://doi.org/10.32782/uad.2023.2.9> [in Ukrainian].

4. Natalukha, I. M., & Nosan, V. A. (2024). Plastychna anatomiiia dlia dyzaineriv: pidruchnyk [*Plastic Anatomy for Designers: A Textbook*]. Kharkiv: FOP Stozhuk A. P. [in Ukrainian].

5. Stashuk, O. (2023). Plastychna anatomiiia liudyny. Navchalnyi posibnyk dlia zdobuvachiv vyshchoi osvity spetsialnosti 023 «Obrazotvorche mystetstvo, dekoratyvne mystetstvo, restavratsiia», Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet [Plastic Human Anatomy. A textbook for higher education students majoring in 023 "Fine Arts, Decorative Arts, Restoration", Rivne State Humanitarian University]. Rivne. Retrieved from http://repository.rshu.edu.ua/id/eprint/12236/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%88%D1%83%D0%BA_%D0%9E_%D0%9F%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F.%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2023.pdf (accessed 15 February 2025). [in Ukrainian].

6. Osti, R. (2016). Basic Human Anatomy: An Essential Visual Guide for Artists. Monacelli Studio, 304 pages.